

הדפסת סידורים עם שמות מופרדים מִרְן הֶרֶב אֱלִיהוּ דוּד רִבִּינוּבִיץ־תְּאוּמִים זצ"ל

ב"ה ג' וישלח [י"ב בכסלו] תרס"א

להרב המאה"ג הצדיק ר' יעקב מאיר נ"י אחד מרבני מו"ץ במינסקי.

על דבר אשר עלה בדעתו להדפיס סידורים באופן שהשמות הקדושים לא יודפסו בשלימותם, היינו, א) הא' ול' יהיו ביחד, כנזכר כבר בשו"ת התשב"ץ' דבר זה. ב) השם הק' יהי' במקומם שני יודין כנזכר כבר ביו"ד סוף סימן ער"ו. ג) והשם א"ד להפריד האות הראשון משאר האותיות בהפסק קו ביניהם. ד) וגם לעשות הרגל הימני של ה' קצרה מכפי שהוא בכל הההיין. ה) השינין שבשם הק' ש"ד, להפסיק הרגל האמצעי באמצעו, ולא יגיע עד סופו.

וישאלני על זה ויבקשני לעלות בהסכמה על חידושו זה, לאשר לבו כן נקפו לראות איך מתגוללים הבלאות של סידורים הנדפסים והם בזיון לכתבי הקודש.

וביותר טעמו שבעת ההדפסה מדפיסים בערך ארבעים פעמים ואם כן הולך הרבה לאיבוד. כן גם מתירים הותיות מהשמות. עד כאן דבריו בקיצור.

ואני לא כן עמדי השבתיו, תבא עליו ברכה על אשר נזדרזו למען כבוד קדושת שמות הקדושים ית', אבל מסופקני מאוד אם ראוי לעשות בדור הזה חדשות אשר לא שערום אבותינו ורבותינו מאז מעולם, וכמעט יהא בזה לעז על דורות הראשונים, שלא חששו גאוני עולם לכבוד השמות הקדושים.

הן אמת שכתב כדבריו בספר התשב"ץ שנהגו לכתוב בסידורים בשינויי האותיות בשמות הקדושים.

אבל חוששני לומר שמאחר שמאז לא נשמע ולא נראה המנהג הזה, מכלל שלא נראה לחכמי הדורות לנהוג כן כלל ולא הי' דעתם נוחה מזה כלל וכלל לכתוב אותיות מן השם הק' בצורה אחרת משאר אותיות, והם מקוטעים שבורים ובעלי מומין, נגד כל האותיות, הכי יש בזיון יותר לקדושת כבוד השמות.

והא קמן שלא נזכר מאותו המנהג רק מה שנהגו לכתוב א' ול' מחוברים ביחד, אשר כיוצא בהם נדפסו גם בשאר תיבות של חול ולא בתיבות של קודש לבד, וגם לכתוב שני יודין במקום

1. קבלנו ממו"ר הרב משה צבי נר"ה זצ"ל.

2. ר' יעקב מאיר גרודזינסקי. ראה עליו בספר הזכרונות "עלי חלדי" להרב יצחק ניסנבוים עמ' 83-80. ושם בעמ' 82 בספרו על שנת הכרותו עימו, בשנת ה'תרנ"א: "הוא היה מתרגז מאד על המדפיסים שהם קובעים בסידורים, את ה"אזכרות" כמו שהן כתובות בתורה, בעת שהסידורים נקדעים תמיד ונמצא שהאזכרות נקדעות ומחוללות, והלך והדפיס סידור חדש, שבו קבע את האזכרות רק בשני "יודין", גם עשה בו עוד תקונים שונים, להסיר את המכשול שמצא...". הוא מוזכר גם בספר שבת-השבת, מלאכת בורר ס"ק כט. ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יד, מו.

3. חלק א סימן ב.

4. רמ"א סע' יג.

השם הק' שזה אינו גנאי כלל, והוא אדרבה כבוד ושבת, כי הוא ית' נורא תהלות ואין אנו כדאים להזכיר שמו מפורש ע"כ אנו כותבים אותו בר"ת.

ואמנם לדברינו, משום שאינו כבוד השמות, י"ל דאם נדפיס כל הההין בשינויים האלו גם באותיות של שאר תיבות שאינם של קודש י"ל שהי' מותר לפי טעם זה, - אבל אם כן תשתכח צורת האותיות לגמרי.

ואשר ירצה לנטות קו בין האות הראשון לשאר האותיות, גם כן לא נכון כלל לענ"ד, לאשר המסדר את האותיות הוא מסדרו מהסידור שלפניו, ויודע הוא שהוא מסדר אותיות השמות הקדושים, ואם כן כמסידר את הא', הרי כיון לו בקדושת השם הק', ואחר כך כשנוטה אחריו קו להפסיקו, מיתר אותיותיו, הרי הוא כמפסידו ח"ו, לפי דעת כת"ר, שבוה הוא מבטלו מקדושתו, ואיך אנו רשאים לעשות כן לכתחילה.

והרי גם בשתי אותיות של השם כמו א"ד מאד' או א"ה מאה', נחלקו רבותינו הפוסקים ז"ל בטור-שולחן-ערוך יורה-דעה סימן רע"ו, אם מותר למוחקו, ואיך נאמר בכאן לעשות כן לכתחילה.

וי"ל שגם המקילין שמה, הוא כשאינן בדעתו להשלים, אבל בדעתו להשלים ושישאר כן למצותו ובמקומו כנידון דידן, לכולי עלמא אסור להקל בקדושתם.

ואולי י"ל דאין הדפסה דומה לכתובה, דבכתבת האות שפיר י"ל דנתפס כבר בקדושתו, דהא כשכתב אותו לשם השם הרי כבר נתקדש, אבל בסידור האות על-ידי הדפוס שאין בו דבר חדש, רק שלקח אות א' ונתנו לשורה זו, ובדעתו לסדר אחריו אות ל' או ד' וכיו"ב, אם כן במה שנתקדש אחר שמפסיקו אחר כך בהפסק קו. ותדע, שהרי אחר גמר כל הדפסה הוא סותר לכל המכונה שסידר מתחלתו ועד סופו, ונשארו האותיות כמתחלתם, ואין בהם קדושה של כלום.

וגם י"ל, דאם נצווה על המסדרים כן, ממילא לכתחילה אין דעתו לסדרו כלל לשם קדושת השם, ואם כן אין חשש בוה. (אלא שאם כן למה אנו צריכין לכל החדשות האלו).

ולענייני, אם נעשה תקנות להקל בכתבי הקודש, יבואו בני הדור החדש, להקל בכלל כתבי הקודש והם אינם מבחינים בין רע לטוב, ואינם יודעים להפריד בין כ"ק לכ"ק, וכשיראה שאין אנו מקפידים כל כך בקדושת אותם הסידורים, יבאו להקל גם בקדושת שאר הסידורים, ובקדושת חומשים ותנו"כ [=תורה נביאים וכתובים] ולא משמע להו לחלק בין אם השמות נכתבו שלא כראוי או כראוי.

ועצת כזאת היא פרצה קוראה לזלזל בכבוד קדושת כתבי הקודש.

ולע"ד ברור שגם כל כה"ק, אסור לאבדן ולשורפן מן התורה, שאסור משום לא תעשון כן לד' אלקיכם, שאסור להשחית ולאבד כל דבר השייך לכבוד השי"ת, ומה לי קדושת בית הכנסת ובית המדרש, מה לי קדושת כה"ק.

וכ"מ מלשון הר"מ בחיבורו פרק ו מיסודי-התורה ובס' המצות, אלא שבאיבוד השמות הקדושים עוברים בלאו מפורש, ובכה"ק לבד, יש בו רק איסור לבד, אבל איסור של תורה הוא. ומסתברא שהשמות הקדושים חמורים, מדכתיב מפורש ואבדתם את שמש, לא תעשון כן.

וראיה ממגילת אסתר שאין בה אפילו שם אחד, וכי נאמר שמוטר לאבדה, והרי קיימא לן דמטמאה את הידים ככל כתבי הקודש וכפרק ג דידים. ועיין סנהדרין (ק"י) דמ"ל מגא"ס [=מגילת-אסתר] צריך מטפת מי מחזי כאפקרותא.

ואם כן צדיק מה פעל, אם גם לא יודפסו השמות הק', כתיקונם, מאחר שגם כה"ק עצמם לבדם גם כן אסור מהתורה לבזותן. ועד שנחפש עצות איך להקל בקדושתם, לבל יהיו מוטלין בבזיון בשגגה, נחפש עצות איך לשומרם ולהחמיר בקדושתם שלא יזלזלו בהם.

וכבר מבואר בטור-שולחן-ערוך יורה-דעה סימן רמ"ב סע' י, שלא להורות דבר התמוה לרבים. ועיין שם בבאורי רבינו הגר"א ז"ל, מקורו מסנהדרין.

ואני לפני ציינתי בגליון, מירושלמי ריש פרק ב דדמאי שאמר רבי זעירא על עובדא (דדמאי) שהורה רבי בבית שאן, להיתר הדא אמרה אסור לברנש להורות מילה בציבור, והיינו דבר שהוא תמוה לכל שומע.

עוד נ"ל דאין עובדא שנזכרה בהתשב"ץ דומה לנידון דידן, הוא [דכ'] שבסידורים כ' שינויי האותיות בהשמות, אולי הי' זה במגילות שנכתבו לתינוקות להתלמד בהם, כמו שגם אצלינו נמצאים סידורים הרבה שנדפסים בראשיתם איזה דפין לתינוקות, ושמה הי' כתוב כן בשינויי האותיות להשמות, אבל לית בהסידורים עצמם.

וגם י"ל שהי' מנהגם למחוק אותם אך כך ולחזור ולכתוב וכמו שכתב שם בתחלת תשובתו, שלדעתו אין איסור בזה כלל, ועל כל פנים י"ל שהחמירו לשנות בכתיבת האותיות, למען לא ימחקו אותם שלא כדין. ואיך שיהי' אפילו תימא שהי' בסידורים עצמם, הרי הסידורים האלו היו רק כתובים ולא נדפסים, ואולי היו רק מעט מועיר שהיו.

ואולי לא הבחינו כל כך בין כתיבת עניני חול לכתיבת כה"ק וסידורים, ואפשר גם כן שלא הי' זה רק מעט מועיר ובאיזה מקומות, ואין זה גנאי כלל. אבל בהדפסת הסידורים לאלפים ורבבות ולדורי דורות באותיות מקוטעים ובעלי מומין, כמדומני שאין גנאי גדול מזה כמעט.

וגם י"ל על הכתובות הנזכרים, מאן לימא לן דברצון חכמים עשו כן, [וכדברין] הכי במועד-קטן (יח:; ובגיטין (מה.)), משא"כ בהדפסת ספרים, הרי נדפסים בהסכמות ועל כל פנים בפומבי ונודע לרבים, משא"כ בכתיבת סידורים שכל אחד כתב אחד לעצמו, ודאי יוכל להיות שעשו הרבה כן שלא ברצון חכמים.

ובדבר אשר חושש על סתירת האותיות של השמות הק', כבר נהוג כן משנות מאות, ולא חשו חכמים על זה כלל, ובע"כ שכיון שהאותיות אינן מיוחדות לשם כלל, והמסדר המסדרים הוא הסותרם ובתחילה הוא רק מסדרו לשעתו בלבד, על דעת לסודרו למחר, אם כן אין שייך בו משום קדושה כלל, וממילא אין סתירתו השחתה ואיבוד להשמות הק' חלילה.

6. לאוין, מצוה שסה.

7. כך בסוגריים בכתי"ק.

8. "אמר רבי זעירא הדא אמרה אסור לבר נש מיעבד מילה בציבורא".